

SKLO, KERAMIKA, SMALT

C3800 Materiály pro konzervaci a restaurování

Kristína Éderová

Ak.r.2016/2017

10.10.2016

Obsah

- Sklo
- Keramika
- Smalt
- Literatúra a zdroje

SKLO

Sklo

- Rôzne druhy skla: prírodný obsidián, rímske a stredoveké sklo, moderné sklo
- Výroba skla už viac ako 7000 rokov
- Sklo všeobecne považované za stály materiál- v skutočnosti je však veľmi citlivé na vlhkosť
- Rôzne zloženie skla dáva materiálu rôzne vlastnosti a sfarbenie

Sklo

- Sklenené objekty vyžadujúce konzervátorský alebo reštaurátorský zásah:
  - Historické nádoby- čaše, poháre, misy, fľaše a iné
  - Vitráže
  - Mozaiky
  - Dekoratívne predmety- figúrky, bižutéria a iné
  - Osvetľovacie telesá
- Líšia sa dobou a miestom vzniku, technológiou výroby, chemickým zložením
- Rôzna odolnosť voči degradácii a vplyvom prostredia, v ktorom sú uložené

Sklo a jeho zloženie

- Amorfný, homogénny, tuhý, krehký, väčšinou priehľadný materiál
- Zloženie skla:
  - Oxid kremičitý
  - Oxid vápenatý
  - Oxid hlinitý
  - Oxid sodný
- V menšom množstve:
  - Pridanie draslíka zvýši odolnosť a bod topenia
  - Olovo zvýši index lomu a hustotu
  - Pridávanie oxidov kovov dodáva sklu farbu- oxid kobaltnatý modré, oxid chromitý a meďnatý zelené, oxid meďný červené

Poškodenie skla

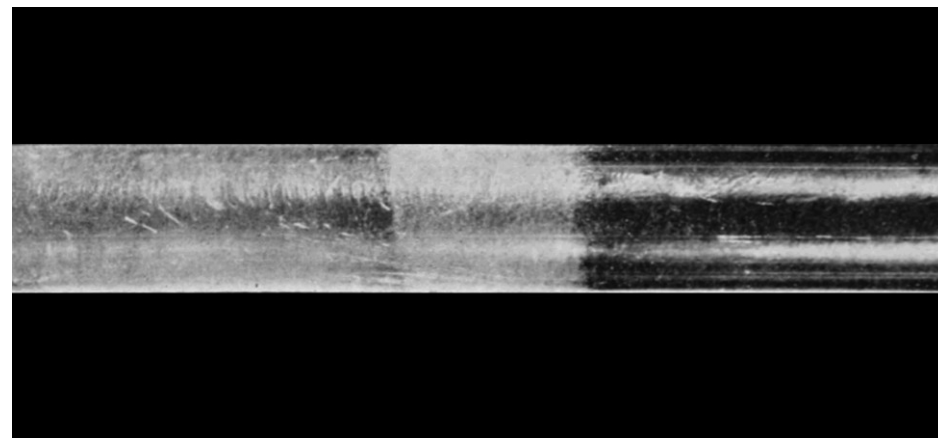
1. Mechanické poškodenie skla (napr. rozbitie)
2. Devitrifikácia skla
3. Korózia skla

Devitrifikácia skla

- Pri devitrifikácii dochádza k prechodu skla z amorfnej formy do kryštalickej štruktúry, tento proces je tiež nazývaný mineralizácia skla
- Rýchlosť kryštalizácie závisí od zloženia skla a teploty tavby
- Kryštalizácia zvyčajne začína tvorbou ostrovčekov kryštálov na povrchu skla, ktoré sa pri vhodných podmienkach začnú rozširovať- napríklad v miestach, kde sú bublinky, mechanické poškodenia či nečistoty v skle
- Ochrana proti kryštalizácii nie je možná
- Má za následok vznik trhlín, odštepovanie šupiniek z povrchu a na koniec rozpad predmetu

Korózia skla

- Zmena vlastností skla pôsobením vody, vlhkosti okolitého prostredia
- Dochádza ku viditeľnej zmene kvality povrchu skla
- Sklo stráca svoje typické vlastnosti - transparentnosť, farebnosť, odraz svetla, index lomu
- Sklo sa postupne potahuje svetlou až šedou vrstvou

1. Počiatočné štádium

Sklo má zakalený alebo zahmlený vzhľad, môžu sa vytvárať kvapôčky alebo kryštály, sklo vyzerá klzké. Umytím sa zahmlenie dá ešte odstrániť a vrátiť sklu jeho pôvodný vzhľad

2. Začínajúca korózia

Symptómy podobné prvej fáze, avšak zhmlenie zostáva aj po umytí. Pri podrobnom preskúmaní je možné odhaliť veľmi jemné trhlinky, tenké strieborné čiarky či lesklé lúče

3. Prepuknutie korózie

Praskliny, trhlinky a kvapôčky je možné vidieť dobre voľným okom, často nadobúda jednotný vzhľad po celom povrchu skla

4. Pokročilá korózia

Praskanie začína byť ešte hlbšie, dochádza už aj k odlupovaniu malých šupiniek z povrchu skla

5. Závěrečná fáza

Je pozorovateľná, keď sú trhliny také hlboké, že predmet nie je schopný udržať svoju štruktúru a rozcadá sa na fragmenty, ku čomu môže dôjsť aj bez akéhokoľvek vonkajšieho zásahu (napr. náraz)

Ošetrovanie skla

- Dôkladné očistenie- odmastenie pomocou organických rozpúšťadiel
- Pre odstránenie produktov korózie a pôdnych nečistôt sa používa umytie predmetu vo vodno-alkoholickej zmesi 1:1, alebo 1% roztokom kyseliny dusičnej, následné umytie vodou
- V niektorých prípadoch je možné použiť 1% roztok NaOH na 10-30 dní, pre odstránenie koróznej vrstvy a zvýšenie lesku. Nasleduje opláchnutie v 1% roztoku kyseliny sírovej a umytie vodou
- Pre odstránenie niektorých krust je možné použiť aj mechanické čistenie
- Nečistoty z vitráží sa odstraňujú ťažko- treba dávať pozor na olovenú kostru okna. K ich čisteniu sa používajú zmesi čistiacich prostriedkov, hexametafosforečnanu sodného a Trilonu B.

KERAMIKA

Keramika

- Zmes anorganických nekovových materiálov/uhlíkový materiál, vyrobený pálením v peci za vysokých teplôt
- Môžeme ju rozdeliť na viacero kategórií- praveká, stredoveká, ľudová(fajansa, majolika), kamenina, porcelán,
- Nálezy keramiky pomáhajú datovať určité archeologické lokality a je možné podľa nich sledovať stupeň vývoja danej kultúry- výroba keramiky patrí medzi najstaršie zručnosti človeka

Keramika

- Výhody vlastností keramiky
  - Nízka elektrická a tepelná vodivosť
  - Vysoká pevnosť
  - Vynikajúca odolnosť voči vysokým teplotám, ale aj rýchlym zmenám teploty a voči korózii
  - Po úprave glazovaním je odolná voči vlhkosti, chemickým vplyvom a ionizujúcemu žiareniu
  - Stabilné fyzikálne a chemické vlastnosti
- Nevýhody vlastností keramiky
  - Krehkosť a nízka pružnosť

Degradačné procesy u keramiky

- ku degradácii keramiky dochádza vplyvom vonkajšieho prostredia, ktoré ju poškodzuje mechanicky i chemicky

mechanické poškodenie keramiky je vzhľadom na jej krehkosť veľmi častým degradačným procesom, patrí sem napríklad i mráz

- pri vyššej teplote a vlhkosti môže dôjsť k napadnutiu plesňou

- Výrobná chyba môže taktiež viesť ku fyzickej degradácii objektu a to aj pred začiatkom jeho používania
- Sem patrí napríklad nesprávne vypálenie, čo vedie k vzniku prasklín, nesprávne upevnenie, čo môže spôsobiť rozpadnutie predmetu

Degradačné procesy a ich ošetrovanie

- Vápenaté krusty- často na pravekej alebo stredovekej keramike
- Najčastejšie ide o uhličitan vápenatý
- Na odstránenie sa používal 3% roztok kyseliny soľnej- v ňom sa krusty rýchlo rozpúšťajú- avšak použitím roztoku môže dôjsť k narušeniu celkového črepu
- Používa sa preto 3% roztok kyseliny octovej, alebo 10-15% roztok hexametafosfátu sodného a Chelaton 3
- Na črepech sa vyskytujú aj krusty kremičitanu vápenatého, ktoré sa neodstraňuje chemicky, ale mechanicky, zoškrabávaním či zbrusovaním
- Niekedy sa na keramike vyskytujú aj zvláštne usadeniny- soľné výkvetý vo forme kryštálikov a ihličiek
- Ide o síran vápenatý, síran horečnatý, síran sodný, dusičnan sodný či dusičnan horečnatý- dusičnan i síran horečnatý je možné rozpustiť v etylalkohole

SMALT

Smalt

- Smalt je zchladnutá hmota, ktorá vznikla čiastočným alebo úplným pretavením zásaditých a kyslých oxidov a ktorá bola nanosená na kovovú alebo keramickú podložku
- pôvodne sa požíval prevažne v šperkárstve, neskôr aj pre ochranu kovových výrobkov pred koróziou
- Smaltovanie je technika známa už od staroveku, používaná bola v Japonsku, Číne, Indii či Egypte, neskôr sa používala v Byzancii a rozšírila sa aj ďalej do Európy
- Ako povrchová úprava kovov sa používa od 19.st.

Poškodenie smaltu

- Ovplyvnené napríklad spojením smaltu s kovom- pri úderoch a ohýbaní kovového podkladu dochádza ku poškodzovaniu krehkej smaltovej vrstvy
- Dochádza tiež ku pomalému procesu pôsobenia látok zo vzduchu na povrch smaltu- pôsobí naň voda či oxid uhličitý a dochádza k uvoľňovaniu kyseliny kremičitej a tvorbe uhličitanov a hydroxidov kovov
- Povrch smaltu tak stráca lesk, pomaly sa začínú odlupovať tenké šupinky

Ošetrovanie smaltu

- Poškodený smalt je treba najskôr očistiť- od tukových nečistôt napríklad pomocou benzínu, chloridu uhličitého, ethanolu
- Ak nie sú prítomné hlboké trhliny, je nutné pokryť povrch ochrannou vrstvou laku
- Ako ochranné laky sa môžu použiť zmesi akrylových kopolymérov alebo organokremičitých oligomerov alebo laky na báze PVB
- Pre odstránenie oxido-solných nečistôt z kovového základu je možné použiť napr. zmes glycerinu s ethylendiaminom v pomere 10:1

Literatúra a zdroje

- NIKITIN M.K.- MEL'NIKOVA E.P. **Chemie v konzervátorské a restaurátorské praxi**. Brno- Masarykova univerzita, 2003, ISBN 80-210-3062-3.
- KOPECKÁ I.- NEJEDLÝ V. **Průzkum historických materiálů**. Praha- Grada Publishing, 2005, ISBN 80-247-1060-9.
- GAŽO J.(zost.). **A-Z konzervátora**. Bratislava- Ústredná správa múzeí a galérií, 1982.
- <https://www.cmog.org/glass-dictionary/crizzling>
- http://old.vscht.cz/met/stranky/vyuka/predmety/koroze_materialu_pro_restauratory/kadm/pdf/2_2.pdf
- <http://www.vam.ac.uk/content/journals/conservation-journal/autumn-2009-issue-58/deteriorated-enamelled-objects-past-and-present-treatments/>

Ďakujem za
pozornosť.